

ЧОРНИЛЬНІ ЗОРІ, ЩО ЗАНЕСЛА ДО НАС ВІЙНА

Коли Таня з Луганська поселилася на вулиці моїх родичів, сусіди побачили її не одразу. А бачили тільки Таниного чоловіка Сашка, який порядкував біля дому і у дворі. Ширилися чутки, що біженка тяжко хвора, майже не встає з ліжка і дуже клопочеться-побивається коло неї чоловік.

Одні люди казали, що в Тані онкологія. Інші – що то наслідки поранення. А колишня врачиха Анна Іванівна зітхала і виголошувала незрозуміле слово «психосоматика».

Так минуло перше літо Тані в нашому селищі. Потім осінь, зима, і тільки навесні нова сусідка почала з'являтися на люди. Але з'являлася не часто. І тому, перш ніж побачити Таню, я побачила її айстри.

Хата і старе дворище мали ще сумний і занедбаний вигляд, здавалося, тут ніхто не живе. І тільки розкішні, нетутешні чорнильні квіти виглядали з-за древнього штахетника. Здавалося, що перед будинком хтось зопалу покинув шмат барвистої тканини або циганську хустку.

У Таниному колишньому житті лишилося все.

У спадок від чоловікової бабусі вони отримали будинок у передмісті Луганська.

Старий дім виявився на диво живим і затишним. Молодята його довго ремонтували, будували і перебудовували, розбивали квітники у дворі й мостили доріжки з каменю, завели цілу отару котів і собаку Найдю. А ще до них прибудився гусак. Білий самотній гусак. І скільки не шукала Таня господарів, вони так і не знайшлися. Гусак отримав ім'я Мартин і залишився жити на правах члена сім'ї разом із котами й Найдюю. Уся компанія кублилася в маленькій повітці, яку прилаштував Танин чоловік біля літньої кухні.

Таня ніколи не цікавилася політикою і не дивилася телевизор. Навіть якби хотіла, часу на це все одно не було б. Як тільки сходить сніг, вона поралася біля своїх квітів, кущиків і дерев.

Незадовго до війни їй дві ночі поспіль снилися страшні сни. Вона й досі пам'ятає їх так, наче це було насправді.

Першої ночі вона побачила у сні самогубицю. Примарилося, ніби приятелька Іра висіла на яблуні перед будинком, тіло бовталосся серед віття, і Таня бачила тільки босі ноги.

Другої ночі їй привидівся якийсь старий у чорній хламиді, він мовчки йшов їй назустріч і, коли майже підійшов упритул, міцно взяв за руку. Уві сні Таня кричала, але не могла вирвати свою долоню з його – кістлявої та страхітливої.

Коли почалася війна, сни стали справджуватися і перетворюватися на реальність.

Таня саме була в центрі міста, у самому його серці, коли сталися вибухи біля облдержадміністрації. Вона, як і багато інших людей, чула крики поранених, сирени швидких. А тоді побачила Іру. На носилках її несли до «швидкої». І якщо в нічному мареві Таня бачила не саму Іру, а тільки її ноги, то в реальності бачила Іру, але без ніг.

Танині батьки після цього переїхали до молодят у передмістя, чомусь усі вважали, що так безпечніше. Але війна не знала слова «безпечніше». Вона була безжально, навідмаш; і не втечеш, і не сховаєшся.

Таня саме була на роботі, коли почався обстріл її вулиці. Щойно все стихло, вона зірвалася й побігла додому. Летіла, падала, здається, кричала і плакала.

Її перехопив якийсь чоловік, міцно взяв за руку й не відпускав. Він кричав щось про поновлення обстрілу, а Таня не могла вирватися. І згадала свій другий сон. І вже знала, що сталося щось страшне.

На місті сусідського будинку – чорне згарище, воно подекуди продовжувало диміти і випльовувало поодинокі спалахи вогню. Свого двору Таня теж не впізнала. Страшні вирви, повалені дерева. На місці літньої кухні – залишки стін і суцільне місиво.

Так у Тані не стало батьків. Їхні тіла витягли з-під завалів через два дні, а за пару годин поховали. Ховали швидко, ніби похапцем, без колива, без поминального обіду й останнього прощання. Священик ходив із кадилом біля ряду однакових закритих домовин, і родичі небіжчиків стояли поруч безбарвним сірим гуртом.

Тільки-но батюшка заквив требник, біля домовин заметушилися й одразу почали опускати їх у ями, адже обстріл міг відновитися будь-якої миті.

А далі була довга дорога на захід. Через блокпости, черги, безкінечні людські потоки.

Таня погано пам'ятала все, що відбувалося потім. Наче в тумані. І перші дні, коли добралися до селища, – теж. І тижні потому. І місяці. Спершу одна хвороба, потім інша, ще гірша.

Коли підступили перші приморозки, чоловік зібрався їхати до Луганська. Забрати теплі речі. Він привіз їй куртку, стару, коричневу, в якій вона зазвичай поралася біля квітників. Куртка пахла домом. Домом, якого більше немає. І колишнім життям, якого немає теж. Таня згорнула курточку, обійняла її як дитину і заснула. Наступного дня вона намацала в кишені якийсь папірець. Це був пакуночок із насінням айстр. Вона дуже добре пам'ятала день, коли їх купила. Той день здавався чимось несправжнім, ніби уривки з кіно.

Таня схопилася за той маленький пакуночок, як за гачок. Чомусь повірила, що, як висіє айстри, все зміниться. Вона не знала, як, але знала, що зміниться.

І як тільки потепліло, почала скопувати латочку перед вікнами. Ця земля була зовсім не така, як у її місті.

Але ця не знайома їй земля, така пахуча, така шовковисто жирна, ласкаво сипалася між пальців і приймала весь Танин біль, ніби всотуючи його, забираючи у свої темні глибини ядучий морок і жахи.

Таня згодом скаже, що вона відчула це майже фізично. Вона висівала свої айстри і то плакала, то посміхалася. Говорила до них і вмовляла, аби зійшли.

Квіти довго сиділи в землі, а тоді разом, ніби за командою, позначили рядки зеленими нитками ніж-

них паростків. І що більше росли айстри, то менше хворіла Таня. Вона не зірве жодної квітки, бережно й ніжно збере їхні висохлі голівки, витрусить із них насіння і складе його в пакуночки. Вони грітимуть їй серце. І так Таня знову почне хотіти жити.

Піде працювати до школи. А наступного літа її айстри знову розквітнуть чорнильними суцвіттями. І перед будинком, і біля колодязя, і навіть поміж старих яблунь.

Таня розповідає мені свою історію і каже, що вже купила інших квітів. А нові подружки надару-

вали їй і жоржин, і хризантем. І вони із Сашком думують потроху ремонтувати дім.

І що їй болить, бо не може поїхати на могили батьків.

І що вона вже зрозуміла, що відтепер у неї інше життя.

Зрозуміла тієї миті, коли куртка перестала пахнути її колишнім рідним домом.

І єдина ниточка, що єднає її з домом тепер, – тільки вони, чорнильні квіти, що занесла сюди війна...

КОРОВАЙ

Двадцять два роки тому, у четвер, баба Надя Карпенчиха готувалася пекти весільний коровай і шишки.

І хоч знала, що цей ритуал люблю над усе, мене до двору не пустила. «І що ти тут не бачила, скажи пожалуста?»

А й правда.

Я не пам'ятаю, скільки разів до того я бачила те містичне дійство.

...Залитий щедрим сонцем двір із ранньогоранку чисто виметений, бо ритуал випічки вимагав абсолютного порядку і тиші. Тому голосистого Барсіка дід Павло заганяв у будку й закривав кришкою від старої виварки. Котам щастило більше – їх, як мовчазних істот, не чіпали, і тому вони обидва – і Васько, і його син Лесик – уклалися на подушках, які баба Надя винесла провітрити на сонце.

Кручені паничі в бабиному квітнику хвалькувато задирали вгору свої лілові голівки, а жоржини стояли руки в боки, сповнені зневаги до всіх.

А баба Надя тим часом порядкувала біля печі та пильно спостерігала, як здіймається полум'я.

– Пекла я коровай Зосіменковому старшому. І що ти будеш робити? Не розгоралося і все. Знаю ж, що дрова сухі, сама складала, дідові не довіряю. Не горить – хоч ти трісни. Так на серці мені тоді погано було. Біда, думаю, біда... Ну та нічого ж людям не сказала, думаю, може, воно якось минеться.. Аж ні – розійшлися молодята, й году не пройшло. От і кажи, що прикмети – то ірунда. А воно не ірунда!

Молодиці, бабині помічниці, тим часом збираються. Усі врочисто-серйозні. Кожна – у новенькій хусточці: «Не годиться з непокритою головою до діла такого ставати».

Усі гарні,
не бездітні,
не розлучені,
не матюкливі...

Чекають на баби Надьчину подружку – бабу Уляну.

Потім усі підходять до столу, що його перенесено на середину літньої кухні, а, щоб справа добре пішла і тісто гарно сходило, заспівають старовинну пісню. І стільки в ній тихого суму, і стільки безмежності, що в мене, малої, виступали сльози.

Коровай потім заснують червоними нитками і завітчують калиною, і буде він у день весілля стояти на окремому столі чільному і всміхатиметься кожним запаширим завитком, кожною ягідкою.

І присне зо сміху, як затягнуть голосисті Микола і Люба Литвиненки пісню про терен, на якому цвіт опадає, і від пустощів хлопців, коли ті вкрадуть молоду і примусять цілуватися дружку з дружком. І ще тоді, як тьотя Нюся Гаркавенко хвацько жажне чарку самогонки і полосне: «Дарю тобі, молода, цибулі, що б не тикала ти свекрусі дулі!»

Він пишатиметься з усієї сили, аж поки сонце не сяде, і не крикнуть розімлілі від горілки й танців свашки: «Пане-господарю, дозвольте коровай краяти!»

І краятимуть коровай із гучними піснями, і бажатимуть молодятам щастя-здоров'я, і діток побільше, і мовчазну тещу, і машину, і квартиру, і всього хорошого...

...«Не обижайся, що прогнала тебе. Ти ж нівеста будеш. А не должна быть нівеста при такому ділі. І таки дожила я, спасибі Богові. Як малий ваш женитиметься, на pewno, вже не доживу. А тобі коровай спекла!»

Я подарувала їй хустку квітчасто-крикливолюрексому, як вона любить. «Красотище! У такому платку не гріх і в домовину лягти, – сказала баба. – Думала, хай мені Тоня пов'яже оту, що Вася подарив на ювілей, а теперечки скажу, хай в цій у могилу кладуть», – і засміялася.

«Ну все. Вже у суботу ти будеш жінщина заміжня, я тебе ще должна вспіть навчить пекти. У мене рука легка, скікох перевчила. До Ганьки Терещихи вчиця не йди. У неї тісто смачне тільки поки тепле. А тоді швидко черствіє. Не пиріжки, а буцики», – продовжує баба.

Молодиці кладуть шишки в маленькі вишиті серветочки. Жартують-сміються. А я на все дивлюся – наче збоку. І слова «замужня жінщина» мені ще тоді здавалися дивними, ніби то не про мене.

Двадцять два роки тому, у четвер, коли баба Надя Карпенчиха спекла мені весільний коровай...

4 серпня 2017 року, м. Полтава